

Jouni Tuomisto

9.3.2021

Valtioneuvoston kanslia
PL 23
00023 VALTIONEUVOSTO
kirjaamo@vnk.fi

Lausunto on valmisteltu lausuntopalvelu.fi:ssä

Lausuntopyyntönnö VN/5904/2019

THL:n lausunto: Luonnos Suomen arktisen politiikan strategiaksi.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto ja tulla kuulluksi Suomen arktisen politiikan strategian valmistelussa. Katsomme, että strategiassa on tunnistettu monia tärkeitä asioita, mutta haluamme lausunrossamme kuitenkin vielä painottaa kansanterveyden kannalta olennaisia seikkoja.

Mustan hiilen vähennystavoite tulisi huomioida energiapolitiikassa

Mustan hiilen päästöt ovat tärkeä arktista aluetta lämmittävä tekijä, ja niiden vähennystarve on kiitettävästi huomioitu arktisessa strategiassa. Tärkeimmät päästölähteet Suomessa ovat liikenne ja pienpoltto. Vaikka liikennepäästöjä pyritään vähentämään myös ilmastosyistä, pienpolton osalta asia on monimutkaisempi. Onhan ensimmäinen strateginen toimenpide sivulla 13 lisätä hajautettua energiantuotantoa. On syytä tarkentaa, että tämän ei pidä sisältää puun pienpolttoa - varsinkaan talvisaikaan, koska silloin mustan hiilen päästöt laskeutuvat hangelle ja lisäävät säteilypakotetta. Olisi siis varmistettava, että eri politiikkalohkot ovat yhdenmukaisia myös käytännön toimenpiteiden osalta.

Oikeudenmukainen siirtymä kaipaa lisää konkretiaa

Strategian sivulla 13 todetaan, että "Oikeudenmukaisella siirtymällä tarkoitetaan, että päästövähennys- ja sopeutumistoimet toteutetaan sosiaalisesti ja alueellisesti oikeudenmukaisesti ja niin, että kaikki yhteiskunnan osa-alueet ovat mukana." Tämä on kannatettava periaate, mutta strategia ei juuri kerro, mitä tämä tarkoittaa käytännössä. Strategiaa tulisikin tältä osin täsmentää. Avoimet kuulemisprosessit, vaikutusten ennakoarviointi, arviointeihin liittyvän datan avaaminen sekä kuulemis- ja arviointityön kunnollinen resursointi tulisi varmistaa mm. tekemällä niistä strategiaan selkeät kirjaukset.

Erilaisten tavoitteiden ristiriidat pitäisi tunnistaa ja ratkoa

Arktisessa strategiassa on esitetty useita tärkeitä ja kannatettavia periaatteita, joita aiotaan noudattaa. Kuitenkin käytännön tasolla tilanteet mutkistuvat, ja tämä on tärkeää tunnistaa. Esimerkiksi yhtäällä puolustetaan biodiversiteettiä ja toisaalla poroelinkeinoa. Kuitenkin Lapissa on alueita, joissa nimenomaan liiallinen porojen laidunnus kuluttaa aluskasvillisuutta ja vaarantaa monimuotoisuutta. Tällaisia ristiriitoja syntyy, kun mennään konkreettisten toimenpiteiden tasolle.

Jouni Tuomisto

9.3.2021

Ne olisi tärkeää tunnistaa ja arvioida etukäteen (kuten edelläkin todettiin) ja kehittää ratkaisuja, jotka mahdollisimman hyvin varmistavat kaikkien tavoitteiden toteutumisen. Jotta tämä onnistuu, tarvitaan myös jokin prosessi, jolla nämä ristiriidat tunnistetaan ja arvioidaan ja jonka puitteissa käydään neuvottelut ja tehdään poliittiset päätökset. Nyt tällaista ristiriitojen ratkaisumekanismia ei strategiassa esitetä, mikä tulisi korjata.

Konkretian ja johdonmukaisen politiikan lisäksi tarvitaan myös resursseja toimenpiteiden tekemiseen. Nyt strategiassa ei tällaista esitetä vaan viitataan budjettiin yleisesti. Jos toimenpiteitä voidaan tehdä vain olemassa olevan budjetin puitteissa, herää huoli, onko tulossa olennaista parannusta nykytilanteeseen.

Kulttuurin ja terveyden yhteistarkastelu voisi auttaa alkuperäiskansoja

Strategiassa tarkastellaan kiitettävästi kulttuurin, alkuperäiskansojen oikeuksien ja tasa-arvon teemoja. Myös terveyden kannalta tärkeitä näkökulmia nostetaan esiin. Näitä ovat hyvinvoinnin, etälääketieteen ja mielenterveyspalvelujen teemat. Yhteinen terveys -lähestymistapa on hyvä ja korostaa osaltaan vaikutusarvioinnin tarvetta strategian toteutusvaiheessa. Ehkä vielä enemmän voisi korostaa kulttuurin ja terveyden vuorovaikutusta ja tämän kokonaisuuden merkitystä alkuperäiskansoille ja alueen väestölle kokonaisuutena.

Eräänä konkreettisena kulttuurimahdollisuutena voisi mainita saamenkieliset Wikipediat pohjoissaameksi ja inarinsaameksi sekä Wikipedia-luonnos koltansaameksi. Yhteensä yli tuhat ihmistä on kirjoittanut niihin sisältöä kymmenentuhannen sivun verran. Aktiivisia kirjoittajia on alle sata, mutta Wikipedioista voisi kehittää tärkeän keinon ja työkalun kielen opiskeluun ja ylläpitämiseen sekä Kielikaltio-toimintaan uudissanojen levittämiseksi. Niitä voisi käyttää saamen opetuksen tukena ja kielenelvytykseen sekä lapsille että aikuisille niin, että oppilaat eivät ainoastaan lue vaan myös kirjoittavat artikkeleita. Lisäksi saamenkielisiin Wikipedioihin voisi nimenomaan kerätä paikallistietoutta ja kulttuuriperintöä. Myös viranomaiset voisivat osaltaan osoittaa arvostavansa näitä kieliryhmiä tuottamalla Wikipedioihin sisältöä omista palveluistaan näillä kielillä. Näiden kulttuurihistoriallisten ja kielipoliittisten mahdollisuuksien takia saamenkieliset Wikipediat tulisi erityisesti huomioida ja niitä tukevaan työhön tulisi ohjata riittävästi resursseja.

Strategia tarttuu tärkeään asiaan asettaessaan tavoitteeksi, että alkuperäiskansojen kulttuuria suojataan tarvittaessa aineettomilla oikeuksilla. Kirjaus on kuitenkin valitettavan epäselvä nykytilanteessa, jossa keskustelu aiheesta on maailmanlaajuisessa myllerryksessä. Esimerkiksi kulttuurin omiminen on ideana vasta muotoutumassa ja sille on annettu hyvin erilaisia tulkintoja. Ei siis ole selvää, mitä pitäisi suojata ja miten. Kuitenkin tavanomaiset tekijänoikeudet ovat henkilöön ja teokseen sidottuja eivätkä siten soveltuvia tähän tarkoitukseen. Myöskään THL:lla ei ole tähän valmista vastausta, mutta asian monimutkaisuus pitäisi tekstissä tunnistaa nykyistä paremmin. Lisäksi pitäisi kuvata prosessi, jossa eri sidosryhmien kanssa yhteistyössä asiaa pohditaan, jäsennetään ja kehitetään kulttuuria suojaavia keinoja.

Jouni Tuomisto

9.3.2021

Pääjohtaja

Markku Tervahauta

Johtaja

Anne Hyvärinen